

Ομογενειακή Παιδεία στην Τουρκία και Σύντομο Ιστορικό Επανίδρυσης και Λειτουργίας της Ελληνικής Εκπαιδεύσεως στην Ίμβρο κατά τον 21^ο αιώνα.

Ιωακείμ Καμπουρόπουλος¹

Σεβαστοί πατέρες, αξιότιμοι συνάδελφοι και συναδέλφισσες, αγαπητά μας παιδιά, αγαπητοί φίλοι, Πρώτα απ' όλα ευχαριστώ θερμά για την πρόσκληση την Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία, και προσωπικά τον κ. Θανάση Νευροκοπλή, για να μιλήσω για την Ελληνική Εκπαίδευση στο νησί μας και την εμπειρία μου από τους κόπους και τους μόχθους που καταβάλαμε για τουλάχιστον μια δεκαετία.

Θα ξεκινήσω με μια σύντομη παρουσίαση της Ομογενειακής Εκπαίδευσης στην Τουρκία γενικά, αναφερόμενος και στα σχολεία της Κωνσταντινούπολης. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης και την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας (1923), η Ελληνική Παιδεία για τους μη ανταλλαγέντες Έλληνες της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, έμελλε να περάσει από σαράντα κύματα, κατά το κοινώς λεγόμενον, με κίνδυνο πολλές φορές να εξαφανιστεί. Σε αυτή τη σύντομη επισκόπησή μας θα αναφερθούμε με συντομία στην επικρατούσα εδώ και αρκετές δεκαετίες κατάσταση την ομογενειακής παιδείας στην Πόλη και στην επανίδρυση της ελληνικής εκπαιδεύσεως στο νησί της Ίμβρου την τελευταία δεκαετία, καθότι θα ήταν αδύνατον να διεξέλθουμε αναλυτικά όλα τα γεγονότα που την αφορούν και την επηρέασαν αποφασιστικά κατά τα τελευταία εκατό χρόνια.

Σήμερα στην Κωνσταντινούπολη απέμειναν και βρίσκονται εν λειτουργία τρία λαμπρά ιστορικά εκπαιδευτήρια: Η Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή στο Φανάρι, το Ζάππειο και το Ζωγράφειο, γύρω από τη Μεγάλη Λεωφόρο του Πέραν. Στη μεν Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή και στο Ζωγράφειο λειτουργεί πλήρες Γυμνάσιο και Λύκειο, ενώ στο Ζάππειο όλες οι βαθμίδες της εκπαίδευσης περιλαμβανομένων Νηπιαγωγείου και Δημοτικού. Η διδασκαλία στα περισσότερα μαθήματα γίνεται στην ελληνική γλώσσα, εκτός από τα εθνικά λεγόμενα μαθήματα, της Τουρκικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Ιστορίας και Γεωγραφίας, που γίνονται στην τουρκική. Τα σχολεία αυτά είναι ισότιμα και ισόκυρα με τα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία της Τουρκίας. Να σημειώσουμε επίσης ότι λειτουργούν και ένα δύο ελληνικά Δημοτικά Σχολεία με ελάχιστους μαθητές σε απομακρυσμένες περιοχές της Πόλης, όπως τα Πριγκηπόνησα, για να εξυπηρετούνται τα μικρά παιδιά των περιοχών αυτών που θα ήταν αδύνατον να μετακινηθούν.

Η λειτουργία των Σχολείων μας στην Τουρκία διέπεται από μια παρωχημένη διακρατική πολιτιστική συμφωνία ανάμεσα στις δύο χώρες που μετρά άνω του μισού αιώνα ζωής, γεγονός που δημιουργεί πολλά και σοβαρά προβλήματα που αφορούν τόσο στους προς απόσπαση εκπαιδευτικούς όσο και σε άλλα βασικά ζητήματα, όπως αυτό των βιβλίων. Σε κάθε περίπτωση τα Ελληνικά Σχολεία της Βασιλίδος των Πόλεων δεν διέκοψαν ποτέ τη λειτουργία τους και, εν μέσω διαβαίνοντα παγίδων πολλών, συνεχίζουν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στην Ομογένεια, παρά τη συρρίκνωση του μαθητικού πληθυσμού που επήλθε παράλληλα με τη φυγή των ελληνικής καταγωγής γνησίων Κωνσταντινοπολιτών, κυρίως από το 1974 και εντεύθεν. Η Ομογένεια και η ελληνική παιδεία στην Τουρκία πλήρωσε ένα δυσανάλογο βαρύ τίμημα κάθε φορά που οι ελληνοτουρκικές σχέσεις οξύνονταν, παρόλο που υπήρξε υπόδειγμα νομοταγούς μειονότητας. Στα Σχολεία που δεν διέκοψαν ποτέ τη λειτουργία τους, να σημειώσουμε –με ιδιαίτερη λύπη βέβαια– ότι δεν συμπεριλαμβάνεται η Θεολογική Σχολή της Χάλκης, τόσο το Γυμνασιακό όσο και το Πανεπιστημιακό της τμήμα, του οποίου μάλιστα απαγορεύτηκε η λειτουργία από το 1971.

Τα ως άνω αναφερθέντα ως προς το νομοθετικό πλαίσιο και το πρόγραμμα, ισχύουν εν πολλοίς και για τα ελληνικά σχολεία της Ίμβρου με τη διαφορά ότι η λειτουργία τους απαγορεύτηκε το 1964 κατά τη διάρκεια όξυνσης του Κυπριακού προβλήματος. Πάλι δηλαδή είχαμε ένα δυσανάλογο βαρύ τίμημα για μια ελληνική κοινότητα που υπήρξε απολύτως νομοταγής και δεν έδρασε ποτέ εναντίον ουδενός. Δυστυχώς όμως, οι κρατικές γραφειοκρατίες είναι απρόσωπες και απάνθρωπες και αδυνατούν να δουν ανθρώπους –και μάλιστα απολύτως αθώους– πίσω από τις πολιτικές που συνυφαίνουν. Ας είναι...

¹ Ο Ιωακείμ Καμπουρόπουλος είναι Ιδρυτής και πρώτος Διευθυντής Του Ελληνικού Γυμνασίου – Λυκείου στην Ίμβρο, Αρχών Ευταξίας της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας.

Οι Ίμβριοι της διασποράς, εκμεταλλευόμενοι τη βελτίωση του κλίματος στις σχέσεις των δύο χωρών αλλά και στις Ευρωτουρκικές σχέσεις, μέσα από δράσεις και προσπάθειες των Συλλόγων τους σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη κυρίως, αλλά και των απανταχού της Γης συλλογικοτήτων Ιμβρίων, αλλά και βέβαια κάτω από την σθεναρή Πατριαρχία του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου του Ιμβρίου, θα επιχειρήσουν την κατά το δυνατόν αποκατάσταση των γενομένων στο παρελθόν αδικιών και παραβιάσεων των συνθηκών. Ο Οικουμενικός μας Πατριάρχης, δίπλα στο όραμά του για την επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, χώρεσε και την επιθυμία να αποκατασταθεί τουλάχιστον μία από τις αδικίες που υπέστησαν οι Ίμβριοι και να λειτουργήσουν ξανά τα ελληνικά σχολεία του Νησιού. Όπερ και εγένετο. Το 2013 η Παναγιότητά του εγκαινιάζει το Ελληνικό Δημοτικό Σχολείο Ίμβρου και το Φθινόπωρο του 2015 το Ελληνικό Γυμνάσιο και Λύκειο Ίμβρου. Το 2017 θα προστεθεί η τάξη Νηπιαγωγείου και αυτόν τον καιρό διερευνώνται οι δυνατότητες για τη λειτουργία ελληνικής εκπαίδευσης και στην Τένεδο για τους ελάχιστους Έλληνες που έχουν απομείνει εκεί.

Το Δημοτικό Ίμβρου, που ξεκίνησε τη λειτουργία του με τέσσερις μαθητές το 2013, σήμερα έχει μαζί με την τάξη Νηπιαγωγείου δεκατέσσερις, ενώ το Γυμνάσιο – Λύκειο, που ξεκίνησε με έντεκα μαθητές το 2015, σήμερα αριθμεί 36 και έχει δώσει μέχρι σήμερα άνω των σαράντα αποφοίτων, 44 για την ακρίβεια, εκ των οποίων συντριπτικό ποσοστό σπουδάζουν ή ήδη αποφοίτησαν από Πανεπιστήμια της Ελλάδας. Συνολικά, άνω των εκατό μαθητών έχουν περάσει από τα θρανία των ελληνικών σχολείων της Ίμβρου ή βρίσκονται τώρα σ αυτά την τελευταία δεκαετία. Καθόλου ευκαταφρόνητος αριθμός, αν ληφθεί υπόψη ότι για μισό

αιώνα όχι μόνο δεν υπήρχε ελληνική εκπαίδευση στο νησί, αλλά κινδύνευσε να εκλείψει εντελώς και η ελληνική κοινότητα στο σύνολό της.

Με την επαναλειτουργία των σχολείων, αρκετές οικογένειες Ιμβριακής καταγωγής πήραν την απόφαση επανεγκατάστασης στις πατρογονικές εστίες και από αυτές κυρίως τις οικογένειες προέκυψε ο μαθητικός πληθυσμός των ελληνικών σχολείων –γεγονός που μαρτυρά και την αναγκαιότητα επανίδρυσής τους. Σήμερα στο νησί ζουν μόνιμα

περί τους πεντακόσιους ομογενείς σε σύνολο πληθυσμού δέκα χιλιάδων κατοίκων. Τουλάχιστον έξι ενορίες βρίσκονται σε πλήρη λειτουργία με αντίστοιχους εφημερίους και στην πρωτεύουσα του νησιού εδρεύει τα τελευταία εκατό και πλέον χρόνια η Ιερά Μητρόπολη Ίμβρου και Τενέδου, μόνιμη έδρα και του νυν Μητροπολίτη Κυρίλλου Β'.

Είναι προφανές νομίζω σε όλους μας, καθότι βρισκόμαστε υπό τη φιλόξενη στέγη των Αρσακείων Σχολείων της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας και του μεγάλου ευεργέτη τους Απόστολου Αρσάκη, ότι ο φάρος της ελπίδας για ένα καλύτερο μέλλον στο νησί της Ίμβρου ήταν και είναι η εκπαίδευση και όχι μόνο για το νησί μας βεβαίως, καθώς η εκπαίδευση υπήρξε ο ακρογωνιαίος λίθος της ανθρώπινης προόδου για αιώνες και ο οδοδείκτης για ένα φωτεινότερο και πιο ελπιδοφόρο μέλλον.

Η προσωπική μου εμπλοκή σ αυτήν την υπόθεση ακολούθησε τους πραγματικούς οραματιστές, με πρώτο βέβαια τον Οικουμενικό μας Πατριάρχη, αλλά και τους Πάρη Ασνάκη, Λάκη Βίγκα, Παύλο Σταματίδη και τους συνεργάτες τους –γιατί δεν μ' αρέσει να κλέβω τη δόξα άλλων. Όταν μου προτάθηκε το 2013 να αποτελέσω τον κρίκο της αλυσίδας που θα δούλευε γι' αυτό τον σκοπό από την Ίμβρο, κούνησα το κεφάλι μου συγκαταβατικά από άγνοια κινδύνου. Ευτυχώς για την μετέπειτα πορεία του έργου, τότε δεν μπορούσα ούτε καν να φανταστώ τις δυσκολίες. Δεν ξέρω αν μου επιτρέπεται να το πω εγώ αυτό –δεν θα το έλεγα ποτέ μόνο για τον εαυτό μου–, αλλά καταφέραμε έργο μεγάλο και θαυμαστό. Κι αυτό το έργο ήταν αποτέλεσμα στενής συνεργασίας των εμπλεκομένων που ανέφερα παραπάνω αλλά και της κατανόησης και

υποστήριξης που τύχαμε από τις τουρκικές αρχές. Σ' αυτό το σημείο να πω ότι δεν μας βοηθούν όσοι προβάλλουν το σπουδαίο αυτό έργο, χωρίς να αναφέρονται στη θετική στάση και στις καλές πρακτικές της Τουρκικής διοίκησης της εποχής εκείνης.

Όταν έφτασα στην Ίμβρο για μόνιμη εγκατάσταση στις 10 Απριλίου του 2014, το σημερινό κτήριο του Λυκείου (πρώην Δημοτικό Σχολείο Αγριδίων) ήταν ένας σωρός ερείπια και ο σκουπιδότοπος του χωριού. Το κτήριο του σημερινού Γυμνασίου (προοριζόμενο πάλαι ποτέ για Νηπιαγωγείο Αγριδίων) ήταν σε σχετικά καλή κατάσταση και επιχειρήσαμε μια ταχύτατη ανακαίνιση με την ελπίδα ότι θα μας επιτρεπόταν να λειτουργήσουμε προσωρινά κατά το σχολικό έτος 2014-2015 Γυμνάσιο και Λύκειο μαζί, μια και οι πρώτες οικογένειες ήταν έτοιμες για επανεγκατάσταση στο νησί. Πλην, όμως, την τελευταία στιγμή δεν κατέστη δυνατόν να ξεπεραστούν τα γραφειοκρατικά εμπόδια, μια και δεν πληρούσαμε τα χωροταξικά κριτήρια του νόμου για την αδειοδότηση Σχολικών Μονάδων.

Έτσι, λοιπόν, το σχολικό έτος 2014-2015 θα αποτελέσει για μας ένα μαραθώνιο για να καλύψουμε τις ελλείψεις, να ανακαινίσουμε εκ βάθρων το κτήριο του Λυκείου και να εκπληρώσουμε όλες τις απαιτήσεις του νόμου για τη λειτουργία νέων σχολικών μονάδων. Και δεν θα τα είχαμε καταφέρει ως προς τη χρηματοδότηση, καθώς στηριχθήκαμε αποκλειστικά σε χορηγούς, μια και η τουρκική και η ελληνική πολιτεία δεν συνέδραμαν ούτε με ένα ευρώ. Οι στήλες ευγνωμοσύνης είναι αναρτημένες στην είσοδο του Λυκείου μας, ενδεικτικά μόνο να αναφέρω: Το Τάγμα των Αρχόντων του Αγίου Ανδρέα της Αρχιεπισκοπής Αμερικής, την Οικογένεια Αθανασίου Μαρτίνου, την Ιερά Μονή Βατοπαιδίου Αγίου Όρους υπό τον καθηγούμενο πατέρα Εφραίμ, οι οποίοι είναι οι μόνοι σταθεροί χορηγοί μας, γιατί εκτός των αρχικών δωρεών τους για την ανακαίνιση καλύπτουν έκτοτε το καθημερινό γεύμα μαθητών και εργαζομένων. Δεν θα ήταν υπερβολή να πω με πρόχειρους υπολογισμούς ότι το συνολικό ποσό που έχει διαθέσει η Μονή όλα αυτά τα χρόνια και για το τρέχον σχολικό έτος θα υπερβεί το μισό εκατομμύριο ευρώ.

«Επιλείπει με διηγούμενον» ο χρόνος τις λεπτομέρειες των δυσκολιών, των εμποδίων και των προβλημάτων που χρειάστηκε να υπερπηδηθούν προκειμένου να λάβουμε τις απαραίτητες άδειες λειτουργίας. Σκοπεύω, αν ο Θεός δεν χαμογελά με τα σχέδιά μου, να καταγράψω αναλυτικά όλη αυτή την περιπέτεια της επανίδρυσης της ελληνικής εκπαίδευσης στο νησί μας και εν τέλει της αναζωογόνησης της κοινότητας μας που αυτή προκάλεσε. Να καταγράψω δηλαδή το πέρασμα από την ΟΥ-ΤΟΠΙΑ στην πραγματικότητα και να αποδώσω κατά το ανθρωπίνως δυνατό «τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του Θεού τω Θεώ». Όμως, θα σταθώ σε ένα δύο περιστατικά που προκαλούν κλαυσίγελο, για να ελαφρύνω και λίγο την ατμόσφαιρα:

Αρμόδιοι επιθεωρητές βρίσκονται στο Σχολείο και εξετάζουν αν πληρούμε τις χωροταξικές προϋποθέσεις λειτουργίας. Με το μέτρο στο χέρι μετρούν τις διαστάσεις των παραθύρων του Λυκείου και μου ανακοινώνουν ότι δεν είναι οι απαιτούμενες. Στο μεταξύ το κτήριο έχει κηρυχθεί διατηρητέο με ότι αυτό συνεπάγεται. Οπότε τον διακόπτω δυναμικά μεν ευγενικά δε: «Κύριε επιθεωρητά μου», του λέω, «εμείς είμαστε εδώ είδος υπό εξαφάνιση, σαν τη χελώνα Monachus Monachus, με το μέτρο στο χέρι και κριτήριο λίγους πόντους δεν θα μείνει όχι είδος ούτε λέπι.». Χαμογέλασε και μου απάντησε πως αυτός πρέπει να κάνει ακριβείς μετρήσεις και οι ανώτεροι του ας αποφασίσουν. Επ' ευκαιρία έχει νομίζω αξία να τονίσω πως σχεδόν όλοι οι άνθρωποι της Τουρκικής Διοίκησης που συνεργάστηκα αυτά τα δέκα χρόνια, υπήρξαν πάντα ευγενικοί και σεβαστικοί απέναντί μου κι όταν ακόμα διαφωνούσαμε.

Άλλο κωμικοτραγικό περιστατικό: Έχει έρθει η ημέρα του Αγιασμού και των εγκαίνιων, παρουσία του Οικουμενικού μας Πατριάρχη και πλήθος επισήμων, αρχές Οκτωβρίου του 2015 και ξεσπά μια φοβερή

καταιγίδα το πρωί, που οδηγεί ευτυχώς σε ολιγόωρη αναβολή της τελετής. Ευτυχώς, γιατί το προσφάτως ανακαινισθέν κτήριο παίρνει νερά από αρκετά σημεία της στέγης δυτικά. Αν τύχαινε να είμαι χορηγός και να είμαι παρών, θα μας έλεγα: «καλά, βρε παιδιά φάγατε, φάγατε, φάγατε... ας βάζατε και κανένα κεραμίδι!». Για «αστοχία υλικού» μίλησε η εργολήπτρια εταιρεία· μη με ρωτήσετε τι είναι αστοχία υλικού, δεν ξέρω και δεν θέλησα να μάθω ποτέ... Μου αρκεί που γλίτωσα το έμφραγμα και το εγκεφαλικό μαζί. Η εργολήπτρια εταιρεία αναγνώρισε ευτυχώς την ευθύνη της και αποκατέστησε την αστοχία ταχύτατα, όπως είχε υποχρέωση από τη σύμβαση έργου, πλην βεβαίως της αποζημίωσης για την ψυχική οδύνη στην οποία μας υπέβαλε...

Ωραίες οι αναδρομές στο παρελθόν και όταν ακόμα αναφέρονται σε δυσάρεστα στιγμιότυπα, πλην όμως το μέλλον έχει σημασία και αυτό πρέπει να μας απασχολεί περισσότερο, αν θέλουμε πραγματικά Έλληνες και Τούρκους την επιβίωση της κοινότητας μας στο νησί. Γιατί, δεν χωρά καμία αμφιβολία, ότι είναι πλούτος και παράσημο τιμής και για την Τουρκία και για όσους εκεί δεν μας έχει τυφλώσει ο φανατισμός και η μισαλλοδοξία, η διάσωση και επιβίωση της ευάριθμης κοινότητας μας στα νησιά Ίμβρο και Τένεδο, έστω την τελευταία στιγμή.

Ταπεινή μου γνώμη είναι ότι πρέπει να επικεντρωθούμε στην εκπαίδευση· όλα τα άλλα είναι δευτερεύοντα. Η εκπαίδευση δεν είναι προσωπική προσπάθεια. Ενδυναμώνει τις κοινότητες. Λειτουργεί ως καταλύτης για συλλογική δράση. Η ανάπτυξη, η αναγέννηση και η αναγνώριση που σχετίζονται με τα νησιά μας Ίμβρο και Τένεδο, δεν μπορούν να επιτευχθούν σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, χωρίς ένα ζωντανό και

αποτελεσματικό εκπαιδευτικό σύστημα. Προς επίρρωσιν δε των λεγομένων μου, να υπενθυμίσω την αριθμητική αύξηση της κοινότητας μας κατά διακόσια άτομα τουλάχιστον, εμπλεκόμενων άμεσα ή έμμεσα με τα σχολεία μας, την κατακόρυφη αύξηση των ελληνικών επιχειρήσεων την τελευταία δεκαετία που λειτουργούν πλήρως όλες οι βαθμίδες, τη βελτίωση των όρων συνύπαρξης με την τουρκική κοινότητα του νησιού μέσα από κοινές δράσεις όχι μόνο των

σχολείων αλλά και άλλες, την εξοικείωση επικοινωνίας με τις τουρκικές αρχές (πρόσβαση στον Έπαρχο και στις αρχές του Επαρχείου, στη Διεύθυνση Παιδείας, στη Διεύθυνση Μετανάστευσης του Τσανάκκαλε, στις Υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στο νησί και το Τσανάκκαλε και πολλά άλλα). Προγράμματα ανταλλαγών και Εράσμους με πολλά σχολεία ευρωπαϊκών χωρών (ως την Αμερική έφτασε η χάρη μας), Συμμετοχή σε μαθητικά συνέδρια, Συμμετοχή σε διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα, Διάκριση σε διεθνή διαγωνισμό του CERN (ένα από τα τρία σχολεία που εκπροσώπησαν την Τουρκία ήμασταν εμείς). Εν άλλαις λέξεσι, τα Σχολεία λειτούργησαν ως καταλύτης για πολλά άλλα θέματα που αφορούν τον γενικό πληθυσμό. Για να μπορέσουν όμως να συνεχίσουν να επιτέλουν σπουδαίο εκπαιδευτικό και κοινωνικό έργο, πρέπει να επικεντρωθούμε σ' αυτά και να εξαντλήσουμε κάθε μέσον και τρόπο για την υποστήριξη και ευόδωση τους.

Τα Σχολεία της Ίμβρου ήταν αποτέλεσμα συντονισμένης δράσης πολλών ικανών στελεχών της Ομογένειας στην Τουρκία και στην Ελλάδα, λειτούργησαν με την καλή συνεργασία των Τουρκικών Αρχών και την υποστήριξη της Ελληνικής Πολιτείας, παρόλο που εισέρχονται όμως στη δεύτερη δεκαετία της επιτυχούς λειτουργίας τους, δεν έχουν καταφέρει ακόμα να εξασφαλίσουν πάγια χρηματοδότηση, καθώς και όλες τις ειδικότητες των εκπαιδευτικών που είναι απαραίτητες και γενικότερα να εξασφαλίσουν την υποστήριξη που αξίζουν –κι αυτό μάλλον πρέπει να αποδοθεί στις προαιώνιες αδυναμίες της φυλής μας...

Προσωπικά τουλάχιστον, θα περίμενα μετά από δέκα χρόνια επιτυχούς λειτουργίας να μη χρειάζεται μια μεγάλη συναυλία με εθελοντές καλλιτέχνες μεγάλου βεληνεκούς για τα βασικά λειτουργικά μας έξοδα, αλλά

για το κάτι παραπάνω, για κάτι το εξαιρετικό, που δεν μπορεί να καλυφτεί αλλιώς. Αυτό, βέβαια, δεν μειώνει διόλου την μεγάλη προσφορά όλων, διοργανωτών και συμμετεχόντων, προς τους οποίους είμαστε βαθιά ευγνώμονες.

Θα περίμενα, επίσης, να έχουν αποκατασταθεί επαγγελματικά οι ομογενείς συνάδελφοι, που ήρθαν από την Πόλη για να υπηρετήσουν στα σχολεία μας. Με λύπη μου βλέπω να είναι επί ξύλου κρεμάμενοι ακόμα και οι διευθυντές.

Εν κατακλείδι, η Ελληνική Παιδεία στην Κωνσταντινούπολη και στην Ίμβρο έχει λαμπρή ιστορία, αλλά το πιο καίριο και σημαντικό είναι να έχει λαμπρό μέλλον. Κι αυτό, πέραν από τις γεωπολιτικές εξελίξεις και από τη δεδομένη ένθερμη στήριξη του Οικουμενικού μας Πατριάρχη, θα εξαρτηθεί και από τον κάθε έναν και την καθεμιά από μας έως και τον τελευταίο εμπλεκόμενο σε Ελλάδα και Τουρκία, που καλείται να δράσει «με λογισμό και μ όνειρο», μακριά από γραφειοκρατικές αγκυλώσεις.

Σας ευχαριστώ για την υπομονή σας.